

LJBcB19 Římské trestní právo – 6. přednáška – fragmenty

JUDr. Miroslav Frýdek

©

Vlastizrada – velezrada

(proditio, perduellio, crimen maiestatis)

DOBA KRÁLOVSKÁ

Dionysios 3, 30: Sociis et proditoris consiliis iudicia rex constituit et convictos secundum legem de desertoribus et proditoribus interfecit. Král zřídil soud nad velezrádci a jejich spoluviníky a ty, kteří byli usvědčeni, dal usmrtit podle zákona o dezertérech a velezrádcích.

Livius Ab Urbe condita I. 25 a 26.: [Tamen raptus in ius ad regem.] Rex ne ipse tam tristis ingratiq[ue] ad vulgus iudicii ac secundum iudicium supplicii auctor esset, concilio populi advocato "Duumuiros" inquit, "qui Horatio perduellionem iudicent, secundum legem facio." Lex horrendi carminis erat: "Duumuiri perduellionem iudicent; si a duumuiris provocarit, provocatione certato; si uincant, caput obnubito; infelici arbori reste suspendito; verberato vel intra pomerium vel extra pomerium." Hac lege duumuiri creati, qui se absoluere non rebantur ea lege ne innoxium quidem posse, cum condemnassent, tum alter ex iis "Publi Horati, tibi perduellionem iudico" inquit. "I, lictor, colliga manus." Ustanovují dvojici soudců, kteří by uvalili soud na Horatia ze zločinu proti královské svrchovanosti.“ Zákon obsahoval strašnou právní formuli; jestliže se Horatius od dvojice soudců odvolá, nechť na základě odvolání se před sněmem zodpovídá; jestliže žalobci na soudě zvítězí, budiž mu hlava zahalena, na neplodném stromě provazem budiž oběšen; budiž bičován buď mezi hradbami, nebo za hradbami.“ Podle tohoto zákona byla zvolena dvojice soudců; ti byli toho názoru, že podle tohoto zákona ani nevinného nemohou osvobodit. Když ho odsoudili, tu jeden z nich pravil: „Publie Horatie, uvaluji na tebe soud ze zločinu proti královské svrchovanosti; liktore, svaž mu ruce!“

ŘÍMSKÉ REPUBLIKA

LDT deska IX. 5 a Dig. 48. 4. 3. Iubet eum, qui hostem concitaverit quive civem hosti tradiderit, capite puniri. Tedy, trestá se smrtí ten, kdo pobouří nepřítel proti Římu nebo vydá občana nepříteli.“

Tac. Ann. I,72: ... *nam legem maiestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant, si quis prodicione exercitum aut plebem seditionibus, denique male gesta re publica maiestatem populi Romani minuisset: facta arguebantur, dicta inpune erant...* Obnovil (Tiberius) totiž zákon o urážce Veličenstva; jméno zákona bylo sice u starých stejné, ale tehdy přicházely před soud jiné případy: poškodil-li někdo zradou vojsko nebo lid vzpourami a vůbec svrchovanost římského národa špatnou správou státu. Pokutovaly se skutky, slova byla beztrestná.

Skupiny zákonů o velezradě:

- Lex Appuleia de maiestate minuta z roku 103 př. n. l
- Lex Varia de maiestate z roku 90 př. n. l
- Lex Cornelia maiestatis z roku 81 př. n. l.
- Lex Iulia de maiestate z roku 46 př. n. l.

CÍSAŘSTVÍ

- Lex Iulia maiestatis z roku 8 př. n. l.

Just. Inst. IV, 18, 3. *Publica autem iudicia sunt haec. lex Iulia maiestatis, quae in eos qui contra imperatorem vel rem publicam aliquid moliti sunt suum vigorem extendit. cuius poena animae amissionem sustinet, et memoria rei et post mortem damnatur.* Veřejné trestní soudy jsou tyto: jednání podle lex Iulia de maiestatis, který svou přísností směřuje proti těm, kteří něco učinili proti císaři nebo státu. Trest spočívá ve ztrátě života a památka na viníka se dokonce ještě po jeho smrti vymaže.

Dig. Lib. 48. Tit. 4. Ad legem iuliam maiestatis.

Dig. 48.4.1pr. Ulpianus 7 de off. procons. *Proximum sacrilegio crimen est, quod maiestatis dicitur.* Nejbližší zločinu svatokrádeže je, zločin urážky majestátu.

Dig. 48.4.1.1 Ulpianus libro septimo de officio proconsulis. *Maiestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem eius committitur. quo tenetur is, cuius opera dolo malo consilium inicum erit, quo obsides iniussu principis interciderent, quo armati homines cum telis lapidibusve in urbe sint convenientve adversus rem publicam,*

locave occupentur vel templa, quove coetus conventusve fiat hominesve ad seditionem convocentur; cuiusve opera consilio malo consilium initum erit, quo quis magistratus populi Romani quive imperium potestatemve habet occidatur, quove quis contra rem publicam arma ferat; quive hostibus populi Romani nuntium litterasve miserit signumve dederit feceritve dolo malo, quo hostes populi Romani consilio iuventur adversus rem publicam, quive milites sollicitaverit concitaveritve, quo seditio tumultusve adversus rem publicam fiat. Zločin proti majestátu je ten, jenž se páchá na národu římském nebo na jeho bezpečnosti. Tímto zločinem je vinen ten, z jehož podnětu by se došlo, se zlým úmyslem, k záměru, aby byli zabiti rukojmí bez rozkazu principa, lidé se ve městě ozbrojovali zbraněmi nebo kameny a shromažďovali se proti státu, obsazovali [veřejná] místa nebo chrámy, děla se sročení a shromáždění nebo byli lidé svoláváni k povstání; [rovněž] je vinen ten, z jehož podnětu by se došlo, se zlým úmyslem, k záměru, aby byl zabit nějaký úředník národa římského, který držel nižší (potestas) nebo vyšší (imperium) moc, a aby někdo pozvedl zbraň proti státu; [stejně tak je vinen ten,] kdo by poslal nepřátelům národa římského posla nebo dopis anebo jim dal znamení a se zlým úmyslem způsobil, že by se nepřátelům národa římského dostalo pomoci proti státu radou, a kdo by podněcoval a povzbuzoval vojáky ke vzpouře a nepokojům proti státu.

Dig. 48.4.4.1 Scaevola 4 reg. *Hoc crimine liberatus est a senatu, qui statuas imperatoris reprobatas conflaverit.* Senát zprostil obžaloby pro tento zločin toho, kdo roztavil neschválené sochy císaře.

Dig. 48.4.5pr. Marcianus 5 reg. *Non contrahit crimen maiestatis, qui statuas caesaris vetustate corruptas reficit.* Nedopustil se zločinu urážky majestátu, kdo opravil sochy císaře poškozené stářím.

Dig. 48.4.5.1 Marcianus 5 reg. *Nec qui lapide iactato incerto fortuito statuam attigerit, crimen maiestatis commisit: et ita severus et antoninus iulio cassiano rescripserunt.* Ani ten se nedopustil zločinu urážky majestátu, kdo kamenem hozeným na neurčito náhodou zasáhl sochu císaře: tak zní reskript Severa a Antonia Juliu Cassianovi.

Dig. 48.4.5.2 Marcianus 5 reg. *Idem pontio rescripsit non videri contra maiestatem fieri ob imagines caesaris nondum consecratas venditas.* Týž vydal Pontiovi reskript, že prodej dosud neposvěcených soch císaře neuráží majestát.

Dig. 48.4.6 Venonius 2 de iudic. publ. *Qui statuas aut imagines imperatoris iam consecratas conflaverint aliudve quid simile admiserint, lege iulia maiestatis tenentur.* Ti, kteří se roztaví sochy císaře, které již byly posvěcené, nebo spáchají jakýkoliv další čin tohoto druhu, podléhají Iuliovu zákonu o urážce majestátu.

Dig. 48.4.7.4 Modestinus 12 pand. *Crimen maiestatis facto vel violatis statuibus vel imaginibus maxime exacerbatur in milites.* Zločin urážky majestátu poškozením nebo zničením sochy nebo se poškozením images je mnohem horší, když je spáchán vojáky.

Dig. 48.4.7pr. Modestinus 12 pand. *Famosi, qui ius accusandi non habent, sine ulla dubitatione admittuntur ad hanc accusationem.* Šíleným, kteří nemají právo žalovat, je bez jakékoli pochybnosti přiznána tato žaloba (přiznána aktivní legitimace k podání žaloby)

Dig. 48.4.7.1 Modestinus 12 pand. *Sed et milites, qui causas alias defendere non possunt: nam qui pro pace excubant, magis magisque ad hanc accusationem admittendi sunt.* Také vojáci, kteří v jiných případech nemohou žalovat [bránit zájmy], mohou působit v rámci tohoto řízení jako ochránci míru, více než ostatním, by mělo být povoleno připustit jejich obžalobu.

Dig. 48.4.7.2 Modestinus 12 pand. *Servi quoque deferentes audiuntur et quidem dominos suos: et liberti patronos.* Otroci by také měli být zajisté slyšeni proti svým pánům: a propuštěnci proti patronům.

Dig. 48.4.8 Papinianus 13 resp. *In quaestionibus laesae maiestatis etiam mulieres audiuntur. coniurationem denique sergii catilinae iulia mulier detexit et marcum tullium consulem indicium eius instruxit.* Otázkou bylo, zda mají být v případě zločinu proti majestátu slyšeny také ženy. Konečně žena jménem Iulia odhalila spiknutí Sergilia Catiliny a ohlásila jej konsulovi Marcu Tulliovi.

Tac. Annales III. 22: „V Říme byla obžalována Lepida, která měla kromě slavného rodu Aemiliů pradědy Lucia Sullu a Gnaea Pompeia, jí bylo kladeno za vinu že se dotazovala astrologů na císařskou rodinu“.

KAUZY

Tac. Annales I. 74 „Nedlouho potom obžaloval Grania Marcella, správce provincie Bithýnie, jeho vlastní kvestor Caepio Crispinus pro urážku Veličenstva, spolužalobcem byl Romanus Hispo; zvolil si takto životní povolání, k jehož pozdějšímu rozšíření přispěly bídné časy a lidská drzost. Byl to totiž člověk nuzný a neznámý, neklidné povahy, jenž plíže se tajnými udáními k císaři, záhy uvedl právě nejslavnější lidi v nebezpečí života. A když nabyl mocného vlivu u jednoho, nenávisti u všech, dal tím příklad, jehož následovníci, kteří se stali z chudáků boháči, z opovržených obývanými, nastrojili zkázu jiným a konečně sami sobě. Ale Marcella vinil, že vedl o Tiberiovi nepěkné řeči, obvinění, před nímž nebylo úniku, poněvadž žalobce vybral z povahy císařovy právě nejšklivější vlastnosti a vytýkal obžalovanému řeči o nich. Protože to byla pravda, věřilo se též, že to bylo řečeno. Hispo dodal, že Marcellus svou sochu postavil výš než sochy Caesarů a na jiné soše že sňal hlavu Augustovu a nasadil podobu Tiberiovu. Nad tím se císař tak rozlítil, že přerušiv svou zamlklost, prohlásil, že i on v tomto případě bude hlasovat veřejně, a to přísežně, aby ostatní byli nuceni učinit totéž. Tehdy ještě zbývaly stopy umírající svobody. Tak Gnaeus Piso řekl: „Na kterém místě budeš hlasovat, Caesare? Jestliže první, budu mít čím se řídit; jestliže však poslední, bojím se, že se nevědomky s tebou neshodnu.“ Překvapen těmito slovy císař litoval, že příliš neopatrně vzkypěl, a shovívavě hlasoval, aby obžalovaný byl osvobozen ze zločinu urážky Veličenstva“.

Tac. Annales IV. 28 a 29 „Když byly potom proneseny návrhy, aby Serenus byl potrestán podle zvyku předků, postavil se proti nim, aby zmírnil rozhořčení. Také návrh Galla Asinia, aby byl vězněn na Gyaru nebo Donúse, odmítl s odůvodněním, že oba ostrovy trpí nedostatkem vody a že mají dát životní potřeby tomu, komu se dopřává život. Serenus byl tedy zavezen na Amorgos. A poněvadž Cornutus zahynul vlastní rukou, bylo jednáno o tom, aby bylo odstraněno odměňování žalobců tehdy, jestliže obžalovaný z velezrady si před skončením procesu sám sáhne na život. A pro ten návrh by se bylo hlasovalo, kdyby si císař až tvrdě proti svému zvyku nepokrytě nebyl posteskl ve prospěch žalobců, že zákony pozbývají platnosti a že stát je v krajním nebezpečí; ať raději zruší práva, než odstraní jejich strážce. Tak udavači, třída lidí, jež povstala k všeobecné záhubě a ani tresty nebyla nikdy dostatečně zkrocena, byli ještě lákáni odměnami.“

Tac. Annales I. 72 „Obnovil (pozn. autora Tiberius) totiž zákon o urážce Veličenstva; jméno zákona bylo sice u starých stejné, ale tehdy přicházely před soud jiné případy: poškodil-li někdo zradou vojsko nebo lid vzpourami a vůbec svrchovanost římského národa špatnou správou státu. Pokutovaly se skutky, slova byla beztrestná. Augustus první začal jménem tohoto zákona stíhat hanopisy, jsa pobouřen bezuzdností Cassia Severa, s níž zostudil svými pamflety vznešené muže i ženy. Později Tiberius na dotaz praetora Pompeia Marka, zda mají být opět zavedeny soudy pro urážku Veličenstva, odpověděl, že zákony nutno provádět. I jeho podráždily básně rozšířené neznámými skladateli na jeho krutost, zpupnost a nesvornost s matkou“.

<p style="text-align: center;">Ulpianus Dig. 48.4.1.1</p>	<p style="text-align: center;">Paulus Sent. V. 29</p>
<p>Maiestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem eius committitur. quo tenetur is, cuius opera dolo malo consilium inicum erit, quo obsides iniussu principis interciderent, quo armati homines cum telis lapidibusve in urbe sint convenientve adversus rem publicam, locave occupentur vel templa, quove coetus conventusve fiat hominesve ad seditionem convocentur; cuiusve opera consilio malo consilium inicum erit, quo quis magistratus populi Romani quive imperium potestatemve habet occidatur, quove quis contra rem publicam arma ferat; quive hostibus populi Romani nuntium litterasve miserit signumve dederit feceritve dolo malo, quo hostes populi Romani consilio iuventur adversus rem publicam, quive milites sollicitaverit concitaveritve, quo seditio tumultusve adversus rem publicam fiat.</p>	<p>Lege Iulia maiestatis tenetur is, cuius ope consilio adversus imperatorem vel rem publicam arma mota sunt exercitusve eius in insidias deductus est, quive iniussu imperatoris bellum gesserit dilectumve habuerit, exercitum comparaverit sollicitaverit, deseruerit imperatorem. His antea in perpetuum aqua et igni interdicebatur: nunc vero humiliores bestiis obiciuntur vel vivi exuruntur, honestiores capite puniuntur. Quod crimen non solum facto, sed et verbis impiis ac maledictis maxime exacerbatur. 2. In reum maiestatis inquiri prius convenit, quibus opibus, qua factione, quibus hoc auctoribus fecerit: tanti enim criminis reus non obtentu adulationis alicuius, sed ipsius admissi causa puniendus est, et ideo, cum de eo quaeritur, nulla dignitas a tormentis excipitur.</p>